

מצה זו תשמ"ט

הרב יוסי לו

י"א ניסן, יום הולדתו של הרבי, היה עבור אלה שזכו להיות במחיצת הרבי אחד מהימים-טובים המרגשים ביותר. זה לא היה כך תמיד מאז תחילת שנות נשיאותו של הרבי, אך ככל שחלפו השנים, הפך י"א ניסן ונהיה ליום טוב גדול וחשוב.

כמה שבועות אחרי י"א ניסן תש"ל, כאשר מלאו לרבי שישים ושמונה שנה, החלו כולם לומר את פרק ס"ט בתהלים. היו כמה בחורים (אינני יודע מי) שהדביקו לשני הפסוקים האחרונים של הפרק – "כי אלוקים יושיע ציון כו" – את הניגון העממי הידוע של 'דיינו'. ניגון זו הושר בנוכחות הרבי במהלך אחת מסעודת חג השבועות שהתקיימו אז בדירתו של הרבי הרי"צ והרבי היה מאוד מרוצה. הניגון הפך ללהיט גדול אצל הרבי מאז, וכך זה המשיך לאורך השנים (ומאוחר יותר הותאם גם למילות "אך צדיקים").

מאותה שנה והלאה תמיד היה ניגון חדש שהותאם, או – משנת מ"ב והלאה – הולחן, לפסוקים מתוך המזמור החדש של הרבי. זה בהחלט היה אחד משיאי י"א ניסן.

היו רבים שביקשו להעניק לרבי מתנות בגשמיות ובפרט ברוחניות, ולמרות הקירבה לחג הפסח, רבים – במיוחד מרחבי ארה"ב – חיפשו דרך להגיע לניו יורק להיות עם הרבי.

לאורך חמש עשרה שנים רצופות – מל"א ועד מ"ה – התוועד הרבי בי"א ניסן. מל"ח ועד מ"ז – הרבי התוועד גם בי"ג ניסן, על פי רוב כהמשך לי"א ניסן (למעט תש"מ ותשד"מ, כאשר י"ג ניסן חל במוצאי שבת, אך הרבי כן התוועד אז בשבת).

להתוועדויות י"א ניסן הייתה אווירה חגיגית, שכן חג הפסח הורגש באוויר. עובדה זו, בנוסף לכך שבחלק מהשנים התייחס הרבי במהלך ההתוועדות לי"א ניסן עצמו בצורה מפורשת, הותירה תחושה מרוממת אצל כולם. בדרך כלל, לנקודה או שתיים שביאר הרבי בהתוועדות י"א ניסן היה המשך בהתוועדות י"ג ניסן, לפעמים הנושא היה נמשך גם בהתוועדות 'סעודת משיח' באחרון של פסח, ולעתים אף בהתוועדויות שלאחרי חג הפסח.

י"א ניסן לעולם אינו יכול לחול בשבת. בשנת מ"ו הוא חל ביום ראשון, ובשנת מ"ז ביום שישי. בשתי השנים הללו התוועד הרבי בשבת גם לכבוד י"א ניסן, וביום חול רק לכבוד י"ג ניסן. אחרי כ"ב שבט הרבי הפסיק לגמרי להתוועד בימי חול. עם זאת, אפילו באותן שלוש שנים שהרבי לא התוועד בי"א ניסן בו ביום, התכונה לקראת י"א ניסן הייתה עוצמתית ביותר, והרבי הגיב בהתאם: בי"א ניסן מ"ו החלה חלוקת הדולרים של ימי ראשון; במ"ז הרבי אמר שני מאמרים בשבת, והתוועד במוצאי שבת, אז הוצעה בנייתה של עיר חדשה בירושלים עבור העולים מרוסיה; ובתשמ"ח הרבי אמר כמה שיחות, העניק מצות לשלוחים שהגיעו מווישינגטון, ועוד.

אז הגיעה שנת מ"ט, וי"א ניסן חל ביום ראשון. בשבת דיבר הרבי על ימי הולדתו, ואמר שתי שיחות שלמות על הפרק החדש מתהלים "שיר מזמור", בנוסף לשאר השיחות.

במוצאי שבת, מיד אחרי ערבית והבדלה, התקיימה הברכה המסורתית לרבי, והרבי בתגובה בירך, כפי הנהוג בכל שנה.

לא היה שום דבר מעבר לכך לכבוד י"א ניסן באותה שנה, אפילו לא שיחה אחרי ערבית. היה בכך סוג של אכזבה מסוימת, שהרי היה זה הי"א ניסן השקט ביותר מזה שנים רבות.

או לפחות כך חשבנו...

הברכה שהרבי מסר במוצאי שבת לכבוד י"א ניסן, הוגהה על ידי הרבי. בסוף הברכה, נכתב שאחד הרבנים (היה זה הרב הענדל) בירך את הרבי בברכת כהנים, והרבי השיב "שיהי' שבוע שמח". על המילים "שבוע שמח" הוסיף הרבי הערת שוליים מאוד לא שגרתית, ואני מצטט: "שמחה – ביטול ההגבלה ביום א' ביום ב'".

אל הערות שוליים מעין אלו היינו מתייחסים כאל 'הימעלדיקע ענין' – הערה שמיימית משהו של הרבי, שלא ניתנת להבנה לאנשים כערכינו. מה קורה ביום ראשון או ביום שני? איזו שמחה דרושה אז? על איזה מגבלות מדובר?

ואז הגיע יום שלישי, י"ג ניסן, והתרחש אחד מרגעי 'ביטול ההגבלה' פורצי הדרך והמדהימים ביותר עם הרבי. את הרגע זה אפשר ללא ספק למנות בין עשרת רגעי השיא עם הרבי.

אך קודם לכן, הקדמה.

ידוע ומפורסם שהכלי החשוב והנעלה ביותר דרכו הפיצו אדמור"ר חב"ד את תורת החסידות הוא אמירת דברי אלוקים חיים. אמירת מאמר חסידות. אמירת מאמר הייתה שייכת אך ורק לרביים והרביים התייחסו לאמירת המאמר ברצינות רבה מאד. אצל הרבי שלנו, מרגע שנאמר המאמר הראשון, היה ברור שהרבי קיבל עליו באופן רשמי את נשיאות חב"ד.

המאמר לא היה רק ה'כלי' שבאמצעותו 'הוכיחו' הרביים את סמכותם. אלא הייתה זאת דרך ההתגלות שלהם אל העולם. ולא רק ההתגלות 'שלהם', אלא – כידוע הסיפור המפורסם עם ר' הלל מפאריטש: השכינה מדברת בעת שהרבי אומר מאמר! את אמירת המאמר אפשר היה להשוות למעמד מתן תורה בהר סיני!

הד"ר איירה וייס מספר כי בזמן שניטר את פעילות הלב של הרבי במהלך התוועדות י"ט כסלו תשל"ח – ההתוועדות הראשונה שהתקיימה למטה בזאל הגדול מאז שמיני עצרת – הבחינו הרופאים במהלך השיחות בפעילות לב רועשת, ואפילו סוערת, אך בזמן המאמר, ליבו של הרבי נותר רגוע ונינוח.

אולם, הרבי על פי רוב, בשונה משאר הרביים, לא אמר מאמרים בפני עצמם. המאמרים של הרבי כמעט תמיד נאמרו כחלק מהמכלול של ההתוועדות.

עוד מאפיין הנוגע לאמירת המאמרים אצל הרבי: היו שני סוגי אמירת מאמר: (1) מאמר בניגון מאמר, (2) 'מאמר כעין שיחה'.

בעת אמירת מאמר בניגון, היה הרבי עוצם את עיניו, ומדבר בטון ובניגון מסוים, שבו גם אנו משתמשים בעת חזרת מאמרים. רק לקראת סוף המאמר היה הרבי משנה את טון הדיבור וחוזר לדבר בניגון האופייני לשיחה, אות לכך כי זהו קטע הסיום של המאמר.

לאמירת מאמר בניגון גם קדם בדרך כלל 'ניגון הכנה'. הרבי היה מסמן – בשנים הראשונות, לרב שמואל זלמנוב, ומתשכ"ד לר' יואל כהן – והם היו מתחילים ניגון הכנה למאמר. ר' יואל היה תמיד מתחיל את הניגון מרוסטוב, המכונה היום בפשטות 'ניגון המאמר'.

מרגע שהחלו לשיר את ניגון ההכנה, כל התנהגותו של הרבי הייתה משתנה. הרבי התעטף ברצינות תהומית. אם רגע קודם לכן הרבי חייך, עודד את השירה וענה 'לחיים', הרי ברגע שהחל הניגון, נראה היה שבבת אחת היה הרבי אחוז שרעפים, כאילו היה שקוע בהתבוננות עמוקה. הרבי עסק בהכנות מיוחדות, בסוג של התארגנות מיוחדת, לקראת המאמר שעמד לומר. גוון פניו של הרבי היה משתנה בדרך כלל – לעתים האדימו, לעתים החווירו, ולעתים שילוב של השניים. פעמים רבות אפשר היה להבחין כי שפתו של הרבי רוחשות. הרבי בדרך כלל היה מיישר את שערות זקנו, מהדק את העניבה, והופך להיות 'חסר מנוחה'. בשלב מסוים היה הרבי משפיל את מבטו, לפעמים כבר בעיניים עצומות, וכך היה נשאר עד לסיום ניגון ההכנה, כאשר לעתים היה מעודד את השירה בתנועות קלות של ראשו הקדוש.

לפני תחילת ניגון ההכנה, או בדרך כלל בתחילתו – בדומה לרביים שלפניו – היה הרבי כורך מטפחת סביב יד ימינו הקדושה. הרבי לא עשה זאת בפומבי, אלא כשידיו מונחות מתחת לשולחן. מי שעקב מקרוב יכול היה להבחין שהרבי עסוק בדבר מה מתחת לשולחן. מיד בסיום המאמר, היה הרבי מסיר את המטפחת כשידיו עדיין נתונות מתחת לשולחן.

במהלך ניגון ההכנה למאמר היה הציבור נעמד במקומו. היו מי שנעמדו עם תחילתו של הניגון, אחרים אחרי הבית הראשון, ואילו זקני החסידים שישבו מאחורי הרבי היו נעמדים לקראת תחילת הבית השלישי. ואז, בסיום שירת ניגון ההכנה, היה הרבי היחיד באולם שנתר ישוב במקומו.

אמירת מאמר בניגון של מאמר על ידי הרבי הייתה מחזה מיוחד. כשם שניגון ההכנה היה 'מעביר' את הרבי לעולם אחר, כך אנשים שרק נכחו באותו מעמד והיו עדים למחזה, היו מתעלים כביכול לעולם אחר. המראה של הרבי, והעובדה שהרבי היה מוקף בכל הקהל שעמד סביבו, השרו אווירה שמיימית, שאף הייתה מעבר לאווירת הקדושה שהשרו עצמם נוכחותו של הרבי ודיבורו הקדושים.

באשר ל'מאמר כעין שיחה', הרבי היה כורך מטפחת במהלך הניגון שהיה הקהל שר (אך לא ניגון ההכנה למאמר), ובעיניים פקוחות היה הרבי מתחיל לומר מאמר, אך באותו ניגון וטון דיבור שבו היה אומר את השיחות. לא היה ניגון מיוחד בעת אמירת המאמר, וגם לא קדם לו ניגון הכנה מיוחד. זה היה נראה ונשמע כאילו הרבי אומר עוד שיחה אך תוכן הדברים העיד שהרבי אומר מאמר חסידות.

כמו כן, איש לא עמד – מלבד הרש"ג (גיסו של הרבי), שהתעקש לעמוד בעת המאמר, למרות שטון אמירת המאמר כעין שיחה לא היה דומה כלל לטון המאמר כעין שיחה.

עד שנת תשמ"ו, כשהיה מדובר בהתוועדויות ה'גדולות', הרבי תמיד אמר מאמר בניגון מאמר. אלה כללו את י"ט כסלו, י' שבט, פורים, י"א ניסן, י"ב תמוז וכל החגים. כך היה ללא יוצא מן הכלל. בנוסף לכך, בשנים מסוימות, הרבי בחר לומר מאמר בניגון מאמר דווקא בשבת מברכים (למשל במ"ב). בשנת ל"ט הרבי אמר שלושים ותשע מאמרים, וכל אחד מהם היה מאמר בניגון מאמר.

אף שנושאים אלה שייכים לעולמו של הרבי, והם מעבר להבנת החסידים, אפשר לומר בוודאות כי – על פי רוב – המאמרים בהתוועדויות של שבת (שלא חל בהן י"ט כסלו, י' שבט או שבת 'מיוחדת' אחרת) היו בדרך כלל מאמר כעין שיחה. בשנת תשכ"ה, בה התוועד הרבי בכל שבת, כמעט כל המאמרים בשבתות היו כעין שיחה. מאז במיוחד ראינו שבדרך כלל, בהתוועדות של שבת "רגילה" היה הרבי אומר מאמר כעין שיחה.

נראה שהמאמר כעין שיחה שימש להזדמנויות ה'רגילות', ואילו מאמרים בניגון מאמר היו שמורים להזדמנויות 'מיוחדות'.

היו לכך יוצאים מן הכלל, אבל באופן כללי, כך נראה שהייתה הנהגתו של הרבי בנוגע לאמירת מאמרים.

אז הגיע העניין עם הספרים בקיץ מ"ה, ובי"ט כסלו מ"ו העניין הגיע לבית המשפט. בהתוועדות י"ט כסלו של אותה שנה ציפו כולם שהרבי יאמר מאמר בניגון מאמר, אך במקום זאת הרבי אמר מאמר כחלק מהשיחה שלפני זה, בניגון הרגיל של שיחה, אך בעיניים עצומות. עובדה זו פשוט זעזעה את הציבור. בי' שבט מ"ו הרבי אמר את המאמר כעין שיחה, בעיניים פקוחות, ממש כמו שיחה רגילה. זה טלטל את הציבור עוד יותר. היה זה עבור החסידים הסימן הברור ביותר שהרבי נתון במצב של מאסר, של גלות. זה שהמאמר של י' שבט יאמר ללא 'הרעש והצלצולים' הרגילים, פירושו של דבר שהרבי מתמודד עם מדידות והגבלות בתחום הכל כך רציני הזה של אחריותו ותפקידיו של רבי. וזה גרם לחסידים להבין עוד יותר עד כמה באמת חמור המצב.

מאז הרבי לא אמר עוד מאמר בניגון מאמר בשום התוועדות, אפילו לא אחרי ה'דין נצח' בה' טבת מ"ז, וגם לא בשנה שאחר כך, אחרי שהספרים הוחזרו בב' כסלו. בשבת ויגש מ"ז, השבת שאחרי ה'דין נצח, אני נזכר במשהו מאוד מעניין. בדרך כלל, במהלך הניגונים שהקהל היה שר בין השיחות,

ר' יואל כהן, החוזר הראשי של הרבי, היה מתיישב ומשעין את ראשו על ידיו כדי לחזור במחשבתו על השיחות. גם שאר החוזרים היו מנצלים את פסק הזמן הזה כדי לערוך חזרה על השיחות. באותה שבת ראשו של ר' יואל נשאר זקוף, מביט אל עבר הרבי בתקווה לאיזה אות וסימן להתחיל את ניגון ההכנה למאמר...

ואז הגיע כ"ב שבט. אחריו, הרבי החל לשנות בהדרגה את כל הסדר של ההתוועדויות. כבר לא התקיימו התוועדויות בימי חול, והמבנה והמערך המוכר שהרבי קבע להתוועדויות של שבת שונה גם הוא בהדרגה. אט אט פסק הרבי מאמירת שיחות רש"י (במ"ט), השיחות על הרמב"ם (גם במ"ט), ואפילו שירת ניגון אדמו"ר הזקן (ארבע בבות) נפסקה (הפעם האחרונה שבה ביקש הרבי לנגן את הניגון הזה היה בשבת שמות, מ"ט).

הרבי אף חדל בהדרגה מאמירת מאמרים. המאמר האחרון שהרבי אמר בפורמט ה'צפוי' היה ביום ראשון בלילה, י"ב תמוז תשמ"ח, במהלך שיחה אחרי ערבית. בשבת שאחר כך, בלק, לא היה מאמר. הרבי כן אמר מאמר בשבתות ראה וניצבים תשמ"ח (שהיו שבתות מברכים), ובערב ראש השנה אחרי מנחה. אבל ביתר התוועדויות בשבתות – והייתה התוועדות בכל שבת – הרבי לא אמר מאמר.

אחר כך, בראש השנה ובשבת וילך-שובה, ו' תשרי תשמ"ט, אמר הרבי מאמר (כעין שיחה).

אך מאז אותה שבת, הרבי לא אמר שום מאמר נוסף, בשום צורה שהיא.

כשהגיע ליל בדיקת חמץ מ"ט, היה זה כשלוש וחצי שנים (משבת בראשית מ"ו) מאז שהרבי אמר מאמר בניגון מאמר, ואפילו מאמר כעין שיחה כבר לא נאמר מזה יותר מחצי שנה.

ואז הגיע אותו יום שלישי בלילה, מוצאי י"ג ניסן, אור לערב פסח, ליל בדיקת חמץ.

הרבי נסע לאוהל, כמנהגו מידי שנה, ב"ג ניסן. כשחזר, הוא ירד למטה למנחה וערבית, ובית הכנסת היה שומם. איש לא ידע, כמובן, מתי הרבי ישוב מהאוהל, ולכן איש לא יכול היה לדעת מתי בדיוק יתקיימו תפילות מנחה וערבית. כמו כן, המונים כבר נסעו לקראת החג, בפרט מבין הבחורים שבדרך כלל למדו והסתובבו ב-770. באופן אישי, הייתה זו השנה היחידה שבה הייתי בקראון הייטס בימים הראשונים של חג הפסח, והחלטתי להצטרף למנחה ומעריב עם הרבי. אני מודה לקב"ה בכל שנה כאשר אני נזכר בערב הזה ובמה שהתרחש אז.

לקראת סוף תפילת ערבית, הבחין ר' מאיר הרליג, שהיה שליח ציבור באותו ערב ועמד כמובן לשמאלו של הרבי, שבעת השלמת אמירת המשניות, הרבי כורך מטפחת סביב ידו הימנית. ר' מאיר סיפר לי שהוא שפשף את עיניו בתדהמה, ביודעו שהזמן היחיד שבו הרבי כורך מטפחת על ידו הקדושה הוא לאמירת מאמר, והרבי לא אמר מאמר מזה יותר מחצי שנה.

כאשר הוא קלט שזה אכן מה שקורה, סימן ר' מאיר לר' לייבל גרונר, שעמד לימינו של הרבי, שהרבי כרך מטפחת על ידו הימנית, וכי נראה שהרבי עומד לומר מאמר.

הרבי עבר מהסטנדר של התפילה לסטנדר שעליו נהג לומר את השיחות, כשפניו אל הקהל. מי שנתן את דעתו לכך, יכול היה לראות בבירור את המטפחת על ידו של הרבי בזמן שהרבי פסע את אותן פסיעות ספורות. גם בוודא אפשר להבחין בכך. כשהגיע אל הסטנדר, הניח הרבי את הסידור מעל ידו הקדושה, ובכך כיסה את היד עם המטפחת.

הקדיש האחרון הסתיים, והרבי פנה לר' לייבל גרונר ואמר: "זאגן דעם ניגון" – לנגן את הניגון. מאחר שר' לייבל גרונר כבר ראה את המטפחת, הוא גם ידע על איזה ניגון מדובר. הוא פנה אל הציבור שעמד בסמוך ואמר "ניגון המאמר".

ברגע שהותחל הניגון, תדהמה מוחלטת אחזה בכלם. ניגון המאמר? מה קורה כאן? זה הרגיש כמו חלום! הרבי עשה את כל הדברים שבדרך כלל נעשו לפני מאמר. מבטו של הרבי הושפל; שפתי

רחשו; גוון עורו השתנה. זה באמת קורה! פניתי לאדם שעמד לצידי ואמרתי, אתה שם לב למה שקורה פה? "כן", הוא הגיב, "זה ניגון 'לכתחילה אריבער' לכבוד י"ג ניסן..." (זה לא היה 'לכתחילה אריבער', כמובן, וי"ג ניסן הוא בכלל יום ההסתלקות של הצמח צדק, לא של הרבי מהר"ש, בעל הניגון 'לכתחילה אריבער'...)

אנשים שהסתובבו בחלקו האחורי של בית הכנסת החלו לזרום לחלקו הקדמי בחוסר אמון מוחלט... עד כדי כך כולם היו המומים.

הניגון הזה לא הושר לפני אמירת מאמר כבר יותר משלוש שנים וחצי...

לקראת סיום הניגון, עצר כל הציבור את נשימתו בציפייה דרוכה לראות מה יקרה עכשיו.

הרבי אכן החל באמירת מאמר – "מצה זו" – שארך מספר דקות קצרות. בקראון הייטס יש צופר שמכריז על כניסת השבת. את הצופר הזה היו מפעילים גם כשהרבי היה מתוועד או אומר שיחה. אם הדבר התרחש באופן מיידי, הצופר היה מופעל פעמיים. רק פעם אחת, למיטב ידיעתי, הופעל הצופר שלוש פעמים: באותו לילה, ליל אמירת "מצה זו". שמעתי שאנשים זרמו לכיוון 770, מתוך הבנה שמהו דחוף מתרחש.

כשהרבי החל בחלוקת דולרים היו המון אנשים ב-770, הרבה יותר משהיו קודם.

המאמר דן בשתי המצות המוזכרות בתורה בהקשר של יציאת מצרים: (1) המצה שהוכנה לפני חצות, שעליה הצטוו מראש, והיא נכתבה בתורה בלשון רבים ללא ו' – "בערב תאכלו מצת". (2) המצות שלאחר חצות הלילה, הכתובה בכתוב מלא, "מצות". עובדה זו מעידה על הגילוי האלוקי הנעלה שהתרחש לאחר חצות הלילה כש"נגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה וגאלם". מאז, גם במצות שאנו אוכלים לפני חצות, יש את מעלת הגילוי של אחרי חצות, ובפרט שכיום זה נעשה מצד הציווי שהתחדש במתן תורה.

אף על פי כן, בהגדה אנו אומרים ש"מצה זו שאנו אוכלים... על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ", למרות שאנו אוכלים את המצה שלנו לפני חצות הלילה כתזכורת לזמן ההוא ולגילוי האלוקי הנעלה שהתרחש אז. בנוסף, יש בכך גם תזכורת לגילוי הצפוי לעתיד לבוא.

הרבי הזכיר שהוא עומד לחלק צדקה, ומיד אחרי סיום אמירת המאמר, הרבי ירד מהבימה והחל לחלק דולרים.

החסידיים שקלטו מה התרחש זה עתה, פצחו בניגון של שמחת תורה. תוך רגעים ספורים נוצר מעגל ריקודים, שהלך וגדל מדקה לדקה. לאורך כעשרים הדקות שבהן חילק הרבי את הדולרים, שר הקהל ניגונים כמו דידן נצח, מארש נפוליאון וכדומה.

עד כמה שידוע לי, הייתה זו הפעם היחידה שבה רקדו החסידיים במעגל בזמן שהרבי חילק דולרים, והמשיכו לרקוד לכל אורך החלוקה. בצפייה בווידאו, אפשר עדיין לשמוע ולחוש את השמחה העצומה שחשו אז כולם. הייתה זו אוירת שמחת תורה.

פניו של הרבי ממש האירו! געלויכטן... הרבי נראה היה מאושר, ושופע שמחה. היה מעין חיוך נסוך על פניו הקדושות. כשהבחנתי בכך, החלטתי לגשת בעצמי לקבל דולר, ליהנות מגילוי האור המדהים הזה.

אחרי שהרבי יצא מבית הכנסת, ר' יואל, שנכח במקום בשעת מעשה, בילה את כל הלילה במשרדו ועבד על ניסוח המאמר מתוך כוונה להכניס אותו לרבי להגהה מיד עם אור הבוקר. הרבי אכן הגיה את המאמר, כשבכותרת הוא מציין גם לי"ג ניסן, בהקשר ליום ההילולא של הצמח צדק, וגם "אור לי"ד ניסן", בהקשר ליום הולדתו של הרמב"ם.

כאשר שאלתי את ר' יואל לתובנות שלו בנוגע לעיתוי של אמירת מאמר זה, ובנוגע לגילוי הפתאומי והמפתיע, הוא אמר: "מה ערב פסח? זה קשור ל"א ניסן, כמו שהיה בכל שנה בי"ג ניסן".

הרבי התועד בכל שנה בי"א ניסן, כפי שהוזכר קודם. משנת ל"ח והלאה, הרבי התועד בכל שנה גם בי"ג ניסן. אותן התועדויות י"ג ניסן נתפסו כהמשך ל"א ניסן, ובדרך כלל התנהלו בסגנון יותר אינטימי. על פי רוב הרבי היה ממשיך ומפתח רעיונות מתוך ההתועדות של י"א ניסן, ונדמה היה שהרבי מספר יותר סיפורים בהתועדויות אלו. פעמים רבות היו בהן ניגונים מלאי חיות (כמו א-לי אתה בל"ט, על אחת במ"ג, וימין ה' במ"ה), וכן הלאה.

אחרי המאמר הזה, נזכרו באותן מילים סתומות בהערת השוליים האחרונה שהוסיף הרבי בהנחה של הברכה במוצאי שבת, י"א ניסן – כפי שהוזכר קודם – בנוגע לביטול ההגבלה ביום א' ביום ב'. אף שאין לנו השגה רבה בעניינים אלו, כולנו יודעים שביום שלאחר מכן, ביום ג' בלילה, התרחש לנגד עינינו אחת מ'פריצות הדרך' הגדולות ביותר, שהדהימה ושימחה את החסידים.

[באותה שנה הרבי אמר עוד שני מאמרים: בהתועדות אחרון של פסח – מאמר כעין שיחה, ובלייל ערב שבועות אחרי ערבית, בניגון של מאמר, אבל ללא ניגון ההכנה שלפניו. את שני המאמרים הללו אי אפשר להשוות למה שאירע באותו ערב פסח.]

שלושים שנה מאז, כשאנו מציינים את יום הולדתו המאה ושבע עשרה של הרבי, לכל זה משמעות עבורנו בזמן שאנו ניצבים בפני ההגבלה הגדולה ביותר מאז היווסדה של תנועת חב"ד. רק המחשבה האיומה המזדקרת אל מול עינינו על עשרים וחמש שנה מאז ג' תמוז, די בה כדי לגרום לנו לחוש את ההגבלה האדירה והבלתי פוסקת הזו.

כאשר ההגבלה הזו תסתיים, זה בוודאי יהיה בדומה למה שחוינו באותו מאורע: הרבי יופיע מחדש ויאמר לנו את מה שצריך להיאמר, פשוט כך.

דמיינו לעצמכם את הריקודים שיהיו ב-770 על הר הבית כאשר תבוטל מגבלת הגלות החשוכה הזו. זה יכול לקרות ברגע אחד. הסיפור של "מצה זו" מזכיר לנו שדבר כזה יכול לקרות, ואכן קורה באמת.

יהי רצון שכך יהיה לנו עתה ברגע זה, תיכף ומיד ממש.